

När vuxna möter pojkar i skolan – insyn, inflytande och sociala relationer

Harry Lunabba

PD

18.11.2013

En etnografisk studie i två skolor

*Hur uppmärksammas pojkars problem
och behov av stöd i skolans vardag?*

*Hur präglas uppmärksammandet av
pojkars stödbehov samt bemötandet av
pojkar av relationer mellan vuxna och
pojkar i skolan?*

Vådan av att vara pojke?

- Skillnaderna mellan pojkars och flickors presterande kommer till uttryck både i fråga om Pisa-resultat (Sulkunen 2009) och i fråga om skolbetyg (Keltikangas-Järvinen 2007, 25–26; Yrjölä 2004).
 - Pojkarnas andel av de svaga eleverna är större än flickornas andel, och det är i regel flickor som når toppresultat och toppbetyg.
 - Pojkar är väl representerade både i fråga om elever som är överförda till specialundervisning samt bland elever som erbjuds specialundervisning på deltid (Lyytinen 2004; Janhukainen 2006, 126).

Grundskoleelever som överförts till specialundervisning efter grund för
intagnings- eller överföringsbeslut 2009–2010.
(Källa: Finlands officiella statistik 2010)

Grund för intagnings- eller överförings- beslut 2009-2010	Pojkar	Flickor
Svår utvecklingsförsening	1 708	1 041
Lindrig utvecklingsförsening	4 594	2 948
Störningar i hjärnfunktionen, rörelse- handikapp eller motsvarande	5 316	2 028
Störningar i känslolivet eller sociala an- passningssvårigheter	4 995	899
Inlärningsvårigheter i anslutning till autism eller Aspergers syndrom	1 155	227
Inlärningsvårigheter p.g.a. störning i utvecklingen av språkförmågan (dysfa- si)	6 590	3 283
Synskada	156	96
Hörselskada	239	281
Annan orsak	7 390	3 864
Totalt	32 143	14 567
Andelen av elever i grundskolan %	11,5	5,5

Grundskoleelever som fått specialundervisning på deltid under läsåret 2009–2010 efter primär orsak till specialundervisning.
(Källa: Finlands officiella statistik 2010)

Primär orsak till specialundervisning på deltid	Pojkar	Flickor
Talstörning	9 678	5 896
Läs- och skrivsvårigheter	33 951	18 263
Matematiksvårigheter	13 835	16 701
Svårigheter med inläringen av främmande språk	6 906	4 809
Anpassningssvårigheter eller störningar i känslolivet	5 438	1 673
Andra svårigheter med inläring eller annan orsak	7 677	3 830
Totalt	77 485	51 172
Andelen av elever i grundskolan %	27,3	19,0

Pojkar och välfärdsstatistik

Hälsoindikatorer	Pojkar %	Flickor %
Upplever svårigheter med skolarbete	35	31
Saknar nära vänner	14	6
Depression eller lindrig depression	8	18
Upplevelser att man inte blir hörd i skolan	31	29
Mängden skolarbete upplevs som för stort	39	39
Upplevelse av dålig eller medelmåttig hälsa	14	20
Får inte tillräckligt med hjälp i skolarbete	9	10
Blivit mobbad minst en gång per vecka	10	7
Skolkat minst två gånger under förra månaden	9	10
Gillar inte alls skolan	8	3

Årskursstandardiserade procentandelar för pojkar och flickor under året 2008–2009 enligt skolhälsoundersökningen (Luopa m.fl. 2010).

Appropå!?!

- I de flesta hälsoindikatorerna finns inga stora skillnader mellan flickor och pojkar, utan skillnaderna är i regel bara några procentenheter.
- De flesta elever upplever att de är vid god hälsa och trenden är att den breda majoritetens hälsobeteende har förbättrats aningen under de senaste tio åren.
- 87 procent av finska 15-åriga pojkar enligt WHO:s studie (Currie 2008, 65), uppger att de är nöjda med sitt liv.
 - Finska femtonåriga pojkar hör därmed till den nöjdaste gruppen pojkar inom OECD-länder. De finska flickorna placeras i samma jämförelse på en delad tredje plats.
- 76 procent av pojkarna i Finland uppger att de har åtminstone tre goda vänner (Currie m.fl. 2008, 31) och pojkar uppger i klart större utsträckning än flickor att de har en bra samtalsrelation till sina föräldrar (ibid., 23; 27).

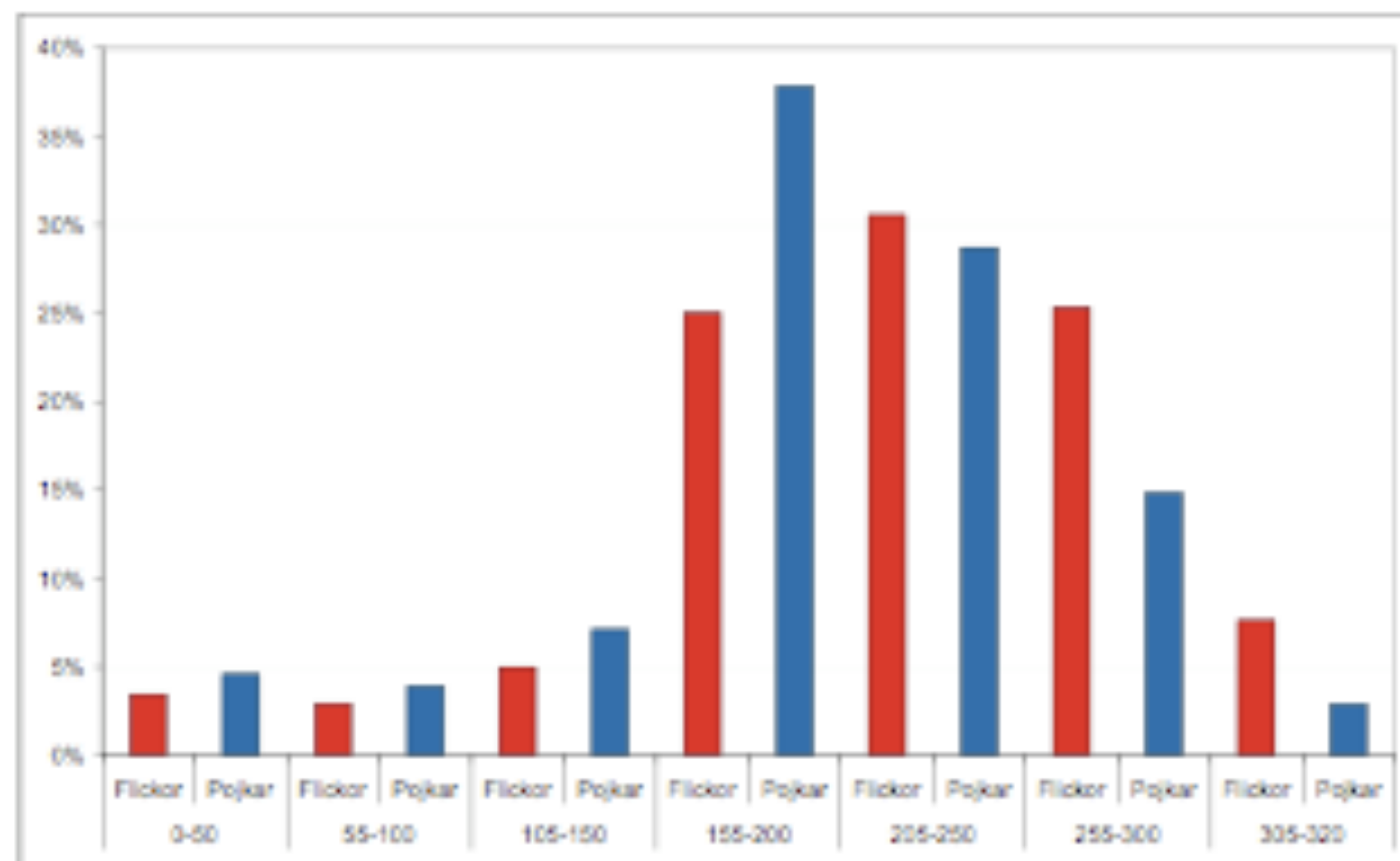
Pojkar i ett modernt barndomsperspektiv

- Den moderna barndomsforskningens tre teser:
 - Barndomen är en social konstruktion
 - Barnen utgör en social kategori
 - Barn är sociala aktörer

Pojkar är föremål för sociala konstruktioner; –
kategoriska generaliseringar präglar
pojkdebatten

- Pojkar är missanpassade för den moderna skolan
- Pojkar saknar biologiska förutsättningar att sitta stilla
- Skolan är ett feministisk projekt, där flickan är normen
- Pojkar stjälar uppmärksamhet från flickor.

Diagram 5.2 Spridningen av meritvärdet i grundskolan, fördelat på kön (%)

Källa: Skolverket

Pojkar utgör en mångdimensionell social kategori

- I flera etnografiska studier hyllas antiskolpojkena på bekostnad av andra pojkar:

"I de här böckerna , liksom i många andra, framställs arbetarklassgrabbarna; de som hatar skolan och skolkar, de som låter bli att göra läxor, de som fuskar och kopierar andras uppgifter om de överhuvudtaget gör någonting, de som är tuffa och våldsidealiserande, de som avskyr sina lärare, de som har en inställning att skolarbete är något feminint, de som får sin status genom sexuell trakassering, dessa förbrytare och kriminella, ja just dessa, lyfts fram som hjältar." (Delamont 2000, 99 egen översättning)

Det finns begrepp för annorlunda pojkar men i regel är benämningarna nevärderande

- Nörd, plugghäst, hikare, fegis, bög, fjolla, knapsu...
- "Att vara en "riktig" pojkar är t.ex. att inte vara homosexuell.

Ett av den moderna pojkforskningens centrala syften är att nyansera pojkkategorin

- Emma Renold (2004) "*Other boys*"
- Frosh m.fl. (2002) "*Young masculinities*"
- Kendrick m.fl. (2008) "The Development of a Residential Unit Working with Sexually Aggressive Young Men".

POJKAR SOM AKTÖRER OCH EXPERTER

Att betrakta pojkar som kategoriskt missanpassade för den moderna skolan är en "pojkar är pojkar" framställning, som omöjliggör konstruktivt och kritiskt bemötande av pojkar. Dels handlar det om hur pojkars problematik bortförklaras som naturliga maskulina pojkegenskaper som dessutom antas gälla för alla pojkar. Det handlar om att lyfta fram en viss typ av pojkproblematik på bekostnad av andra typers problem. Men framför allt handlar det om ett olyckligt objektifierande av hela sociala kategorin pojkar som fråntar pojkar möjligheten att bli betraktade som något annat än maskuliniteter.

lakttagelser i klassrum

Klassrummet är en informativ domän

- Konkreta iakttagelser av vardagslivet utformning i skolan.

"Lasse: Genom läroämnet här i klassrummet ser man det att om man nu behöver vara så där på riktigt orolig för nån. Att om de verkar så där ute i korridoren att nån beter sig huvudlöst, skriker och har sig, men om han sen kan här i klassen gå dit till verktygsskåpet, ta fram de redskap som behövs, och tänka själv vad som fattas och komma vidare i arbete. Att om den sen ändå har en förmåga att koncentrerar sig, tänka lite och göra framsteg."

Klassrumsproblem och subjektiva problem

- Den auditivt och visuellt synliga klassrumsproblematiken
 - Beteendeproblem
 - Motivationsproblem
- Den subjektiva och dolda problematiken
 - Allt vad det nu sen innebär att vara människa

Den auditivt och visuellt synliga klassrumsproblematikens kännetecken

- Präglas av klassens sammansättning och klassrumstillstånd

"Hanna: Jag tänker ofta att vad det egentligen är för typ av hjälp som han behöver, när han har ett sånt temperament att han blir så där lätt distraherad. Att han är just ett exempel på en elev som blir lätt distraherad för han påverkas så mycket av att vara i klassen han sitter. Om man kan fästa hans uppmärksamhet till någonting intressant så kan han titta i ögonen och vara med, markera och delta och prata genom hela lektionen. Sen kan han under en annan lektion vara helt omöjlig."

Klassrumsproblem påverkar på klassrummens tillstånd

Mikaela: De att han är jobbig i klassen på det sättet just att han hör till den här gruppen som, som liksom är en tidstjuv. Att han spelar apa och sen tar, skrattar alla. Och sen tar det en stund innan man igen kommer, innan man glömmer det och sen kommer vidare. De har jag alltid tyckt.

Den osynliga och dolda problematikens kännetecken

- Upplevs subjektivt

Sebastian: Om det är någon som så där inte kan säga emot eller någo så där så då. Kanske nu int att int har han nu dissa heller nån Jonny eller nån sån där. Men om de sku vara på vår klass nån så där som sku vara så där tystare eller int sku säga så där emot. Så då sku han helt säkert så där mobba den.

Harry: Blir ni utsatta för honom? Om man nu talar helt rakt att...

Sebastian: Nå int nu på det sättet blir vi mobbade att man sku fara hem och gråta eller någo. Nog stör det att om han håller hela tiden på så där stör eller någo. Han är liksom så där, att int vågar man nog heller göra nånting. I såna fall säger jag nu bara tillbaka eller någo.

Harry: Förekommer det i er klass nu för tillfället att någon mobbar någon?

Sebastian: Nä, ja tror int.

Fredrik: Nä.

Harry: Men blir ni alltså utsatta för det här dissandet, som ni liksom hanterar själva eller att ni börjar inte gråta för det...

Sebastian: Alltså de är det att de e störande just om nån. Att han kan komma så där bara fast man int har gjort någo. Eller så där att man säger. Inte kanske att man säger. Att han kan komma så där bara komma på en och gör nån bitchslapp eller någonting.

Fredrik: Eller ta mössan eller sånt.

Harry: Va gör ni om han kommer och tar kepsen bort? Vad gör ni då?

Fredrik: Säger att han skall ge den tillbaka.

Harry: Fungerar de alltid?

Fredrik: Nä. Sen när han inte mera orkar göra nånting så kastar han bort den bara. Fast ti skogen.

Sebastian: Han kan kasta den fast nånstans vart man int kan få den...

Fredrik: Fast upp på nån tak eller nånting sånt.

Harry: Händer det här varje dag?

Fredrik: Nog tar han säkert mössor av nån varje dag

Förmedlas genom subjektiva och subtila signaler

- *Sofia... Och jag tror att där finns kanske en lite sån här grej med killarna att en del söker sig till hälften. De gör sig upphittbara och samma sak med en del flickor nu från nian t.ex. i år. De har gjort sig upphittbara då när. Om Maiju till exempel har haft sina vad man nu ska kalla för, har kollapsa på någon nivå så int går hon och gömmer sig i källarvåningens hörn eller i vinduppgången eller något. Hon ställer sig, sätter sig i övre aulans soffa och gråter. Och samma sak med våra gamla elever och också andra elever. De gör en alltid lite skraj också. För vi har ett exempel på ett fall där en före detta eleve tog en överdos, och dog nästan. Att en del kommer ju och hälsa på, men samtidigt efter den där erfarenheten så har man nog blivit mera på alerten när det kommer gamla elever så intervjuar man dom mera noggrant och tar sig tid. På det sättet tror jag nog att också när det gäller att söka hjälp så en del killar gör sig upphittbara. De söker sig till hälften, men int helt och hållet. Att va de sen är att man int ändå vill vara så svag, vilket jag inte tycker att egentligen är jargongen ändå. Det är int svaghet att gå ner till kuratorn. Jag har int hört att de sku vara fel att gå till smågruppsläraren. Jag har inte den uppfattningen när det gäller mig, eftersom alla åtminstone i min klass är tvungna att vid något skede diskutera med mig, så jag tror int jag är så hemskt stigmatiserande.*

.. i en unik interpersonell relation

Thomas: Men de är tufft ibland när de kommer sån här fall när de kommer skolans tuffis som kommer och sitter ner bredvid mig i matsalen och börjar berätta att vet du de har varit helt skit jobbigt veckoslut hemma att pappa höll på och hacka morsan och så här. Tala som helt, utan att jag han fråga någonting så sätter han sig och kommer och berätta och öppna sig, att han var så där. Man märker att han måste få komma nånstans och berätta lite och lite ventileras och lite få så där, bollplank att tala med.

I relationer skapas kunskap

Harry: Är det någonting som man måste ta aktivt hänsyn till som gymnastiklärare?

Thomas: Egentligen jo. Att jag vet fall var det är helt klart det här att pojkar vill inte komma och simma för att de skäms för sin kropp. Och det där, jag förstår dem nog bra. Jag förstår att det är så. Och int, de kan ju vara traumatiserande om jag skulle bara tvinga dem. Jag tycker inte jag har rätt att tvinga dem och simma. De får gärna vara med, men om det är så att man vet att de har det på det viset så då låter jag dom gärna vara för sig själva. De behöver inte delta som i...

Harry: Är det något som man täcks ta i diskussion med pojkar? Kan du komma med den här reflektionen...

Thomas: Jag kan inte säga åt dem att jag vet att du skäms över din kropp, du behöver inte simma. Men att säga så här att kommer du och simma så behöver du inte som vara med och spela eller du behöver.. om du vill så får du nog. Jag skulle vara glad om du kommer och simma så du får göra då lite helt ett eget program. Du får göra, du får simma eller du får göra, spela någonting, men det är helt enligt dina villkor.

Tina: Jag vet inte om ni märkte det, men jag har ju, jag har en elev på bana åtta.

Relationen till pojkar; pojkar i relationsperspektiv

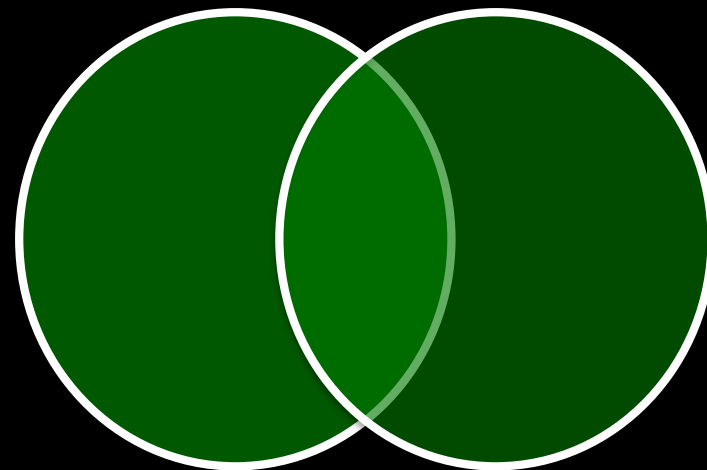
Kritisk realism

- En teori om det komplexa sambandet mellan struktur och handling.
 - Sociala handlandets transformativ modell (Bhaskar):
 - Sambandet mellan social struktur och handlande
 - Sambandet mellan tid och socialt handlande
 - Sambandet mellan kunskap och handlande
 - Sambandet mellan relation och socialt handlande

Teorin om sociala band (Scheff 1990; 1997)

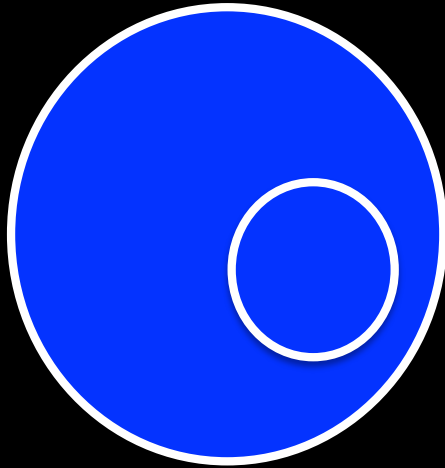
- Trygga och otrygga relationer
 - Insyn
 - Inflytande
 - Positiv emotionell energi
 - En trygg relation ger förutsättningar för samklang
- Stämda eller ostämda sociala band
 - För spända band
 - Negativ energi
 - För lösa band
 - Avsaknad av emotionell intensitet

Trygga relationer och samklang

Thomas J. Scheff (1997, 65) beskriver en trygg relation eller ett tryggt socialt band som ett tillstånd där det förekommer ömsesidig förståelse av varandras tankar, synpunkter och känslor. Att det uppstår ett tryggt socialt band behöver inte betyda att parterna har samma ståndpunkt gällande enskilda frågor eller ens att de delar gemensamma värderingar. Ett tryggt socialt band handlar om ömsesidighet och om en strävan till förståelse av varandras inre liv och en förmåga att förstå varandras synsätt.

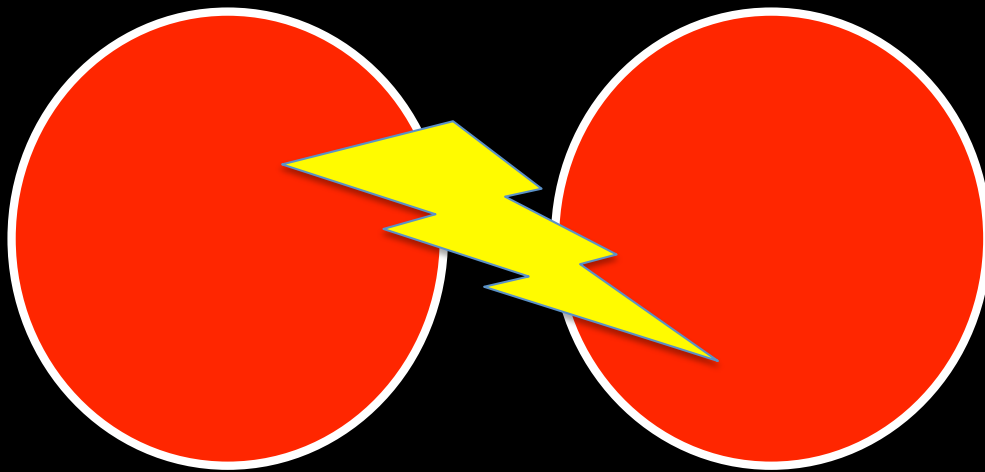
För spända band

= Symbios

Parterna kan inte skilja mellan sina egna eller den andras känslor och uppfattningar. Scheff (1997, 83) beskriver hur dylika relationer kan uppstå t.ex. i dysfunktionella familjer där en förälder inte kan skilja sin egen frustration från barnets åldersbenägna beteende.

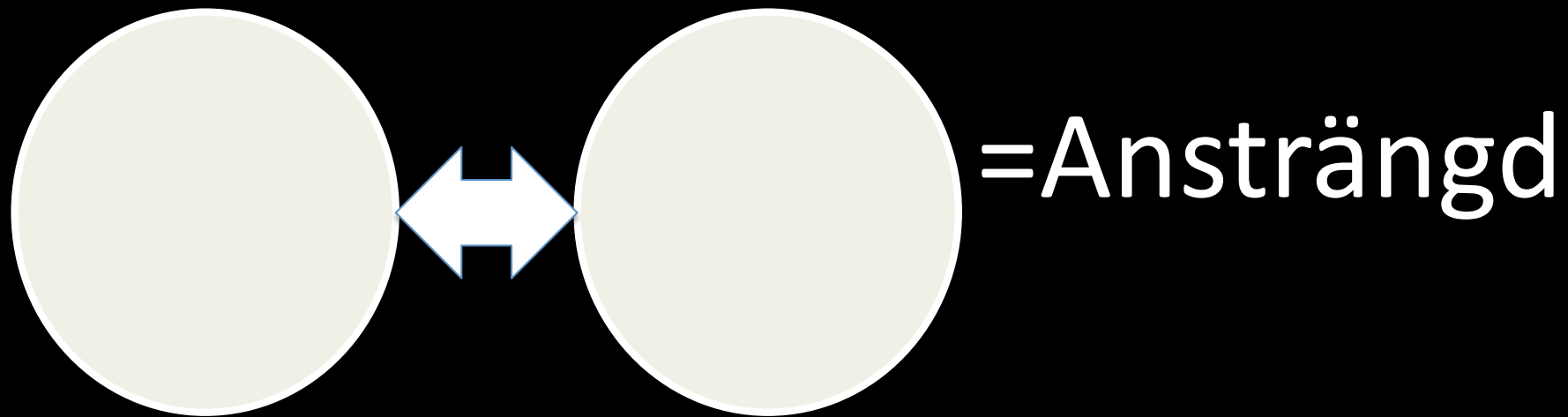
För spända band

= Konflikt

En konfliktartad relation utstrålar negativ energi och kan upplevas som otrygg eller hotfull. Om konflikten är tillräckligt djup kan den negativa energin uppsluka också eventuella positiva initiativ eller känslouttryck.

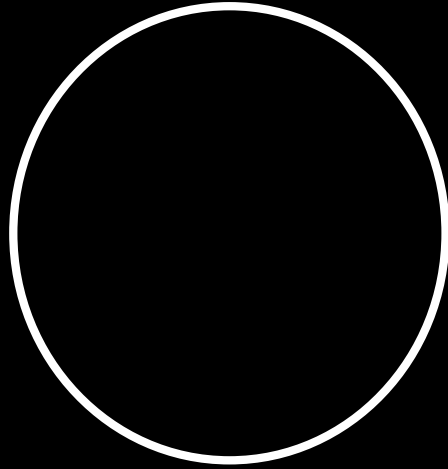
För spända band

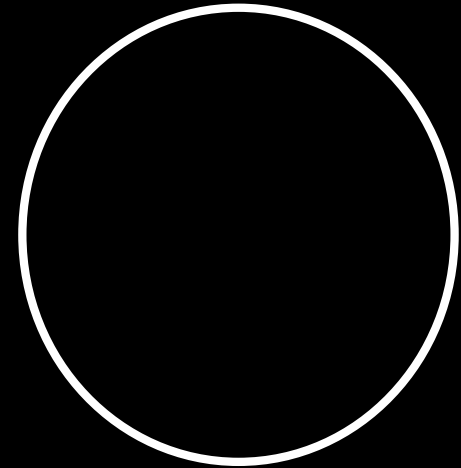
Kännetecknande för en ansträngd relation är att det inte uppstår konvergent eller framåtflytande växelverkan. Ansträngda sociala band kan beskrivas som relationer med divergent växelverkan, där det inte etablerats närhet eller förtroende mellan parterna. Ansträngda relationer känns obekväma och osäkra eller präglas av skamkänslor.

För lösa band

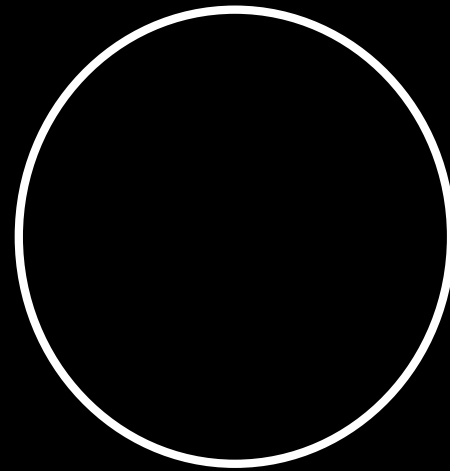
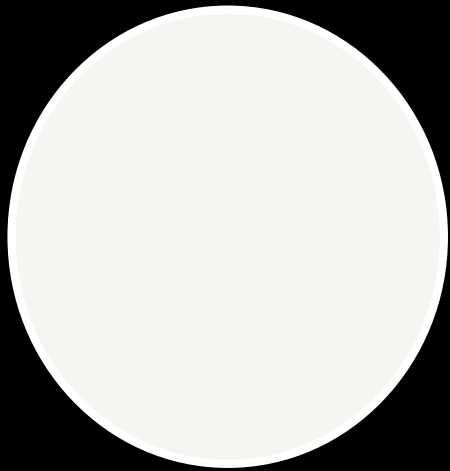
= Störvarrelation

Där det inte sker något egentligt interpersonellt utbyte, vilket innebär att parterna förblir främlingar för varandra. I dylika ömsesidigt lösa relationer saknas sådana element som förknippas med relationer i största allmänhet.

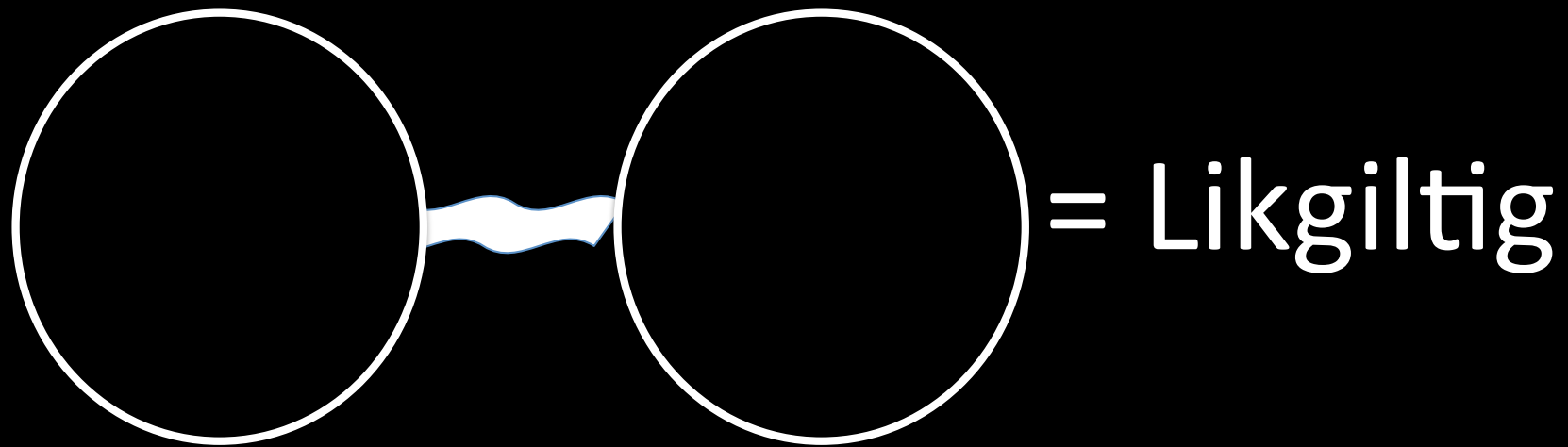
För lösa band

= Osynlig

Lösheten i relationen präglas av de osynligas låga inflytande på sin omgivning och på sina medmänniskor.

För lösa band

Lös i det avseendet att relationen saknar inflytande. "Du finns där, jag ser, dig men vi bryr oss inte"

För lösa band till pojkar

- **Pojkar som man inte tar på allvar.** Pojkar som inte väcker förtvivlan eller sådana emotioner som är sammankopplade med emotioner som uppkommer när man upplever att det förekommer ett hjälpbehov.
- **Pojkar som inte väcker känslor.** Dn grupp som blir utan uppmärksamhet och glöms bort.

De duktiga och ordentliga eleverna som alltid klarar sig (Gordon 2006). Det kan handla om tysta och tillbakadragna elever som sköter sina plikter. Men huruvida de faktiskt klarar sig kan handla om en ytlig uppfattning än om faktisk vetskap om att allting är bra. Pojkar som inte väcker känslor är ofta inte de tysta pojkarna i klassen, i och med att tystnad och tillbakadragenhet bland pojkar är något som väcker förundran och oro i omgivningen. De pojkar som gick mig förbi under fältarbetet var inte de tysta utan snarare de som inte stack ut ur mängden. Pojkar som Pasi med många frånvarotimmar utan att någon reagerade eller David, Fredrik eller Danne, som knappt finns nämnda i mitt material. Det fanns ingenting hos dem som väckte mina känslor då jag observerade vardagen i skolan. Jag vet att det fanns där, men något annat känner jag inte till om dem. Att uppmärksamma de som inte uppmärksammas förutsätter något slags medvetandegörande av var ens fokus ligger och vad blir obemärkt.

Pojkar som inte väcker känslor.

- Den grupp som blir utan uppmärksamhet och glöms bort.

De duktiga och ordentliga eleverna som alltid klarar sig (Gordon 2006). Det kan handla om tysta och tillbakadragna elever som sköter sina plikter. Men huruvida de faktiskt klarar sig kan handla om en ytlig uppfattning än om faktisk vetskap om att allting är bra. Pojkar som inte väcker känslor är ofta inte de tysta pojkarna i klassen, i och med att tystnad och tillbakadragenhet bland pojkar är något som väcker förundran och oro i omgivningen. De pojkar som gick mig förbi under fältarbetet var inte de tysta utan snarare de som inte stack ut ur mängden. Pojkar som Pasi med många frånvarotimmar utan att någon reagerade eller David, Fredrik eller Danne, som knappt finns nämnda i mitt material. Det fanns ingenting hos dem som väckte mina känslor då jag observerade vardagen i skolan. Jag vet att det fanns där, men något annat känner jag inte till om dem. Att uppmärksamma de som inte uppmärksammas förutsätter något slags medvetandegörande av var ens fokus ligger och vad blir obemärkt.

För spända band till pojkar

- **Pojkar som väcker negativa känslor;** som genom sitt beteende själva har bidragit till den negativa relation som de har till människor i sin omgivning.
- Beteendeproblem, störande beteende eller motivationssvårigheter kan ge upphov till dylika relationer där problemet tolkas i första hand som ett problem för omgivningen och inte som ett problem för individen.

Att synliggöra sociala band

- **Utvärdering av insyn**, syftar på att identifiera i vilken utsträckning den vuxna känner till en elevs livsberättelse och i vilken utsträckning den vuxna kan tolka socialt handlande utgående från följande tre dimensioner:
 - Iterationel dimension syftar på tolkningar av handlande i relation till tidigare händelser
 - Projektiv dimension syftar på tolkningar av handlande i relation till önskvärda framtidsvisioner
 - Praktiskt-evaluerande dimension syftar på tolkningar av handlande i enskilda sammanhang
- **Utvärdering av inflytande**, syftar på att identifiera i vilken utsträckning den vuxna kan påverka den enskilda elevens handlande:
 - genom sin position inom institutionen
 - genom sin subjektiva position i relation till eleven
- **Utvärdering av den emotionella atmosfären** som präglar sociala växelverkan mellan den vuxna och eleven som antingen kan vara:
 - positiv
 - negativ
 - likgiltig

Frivillig eller tvingad?

Harry: Först vill jag påpeka att det är frivilligt att delta i intervjun. Om de är någon fråga som ni inte vill svara på så behöver ni inte göra det. Ni får när som helst lämna rummet om ni så vill. De vi diskuterar här förblir mellan oss. Det finns två professorer som kan få se de här materialet, men om jag publicerar nånting så ändrar jag på namn och andra saker så att ingen kan känna igen er.

Santhu: Ja bryr mig inte fast någon ska känna igen mig.

Harry: Bra. Men i vilket fall som helst frågar jag att deltar ni frivilligt i intervjun

Peetu: Joo...

Santhu: Nä, du tvinga oss!

Harry: Nå men helt på riktigt?

Santhu: Nå inte tvinga du...

Tack!

